

shelklerin, onıń lingvistikalıq formasın tereńrek ózlestiriwge, sonıń menen birge, avtordıń pozitsiyasını anıqlaw ushın bolǵan shıǵarma analizini jetilistiriwge járdem beredi.

Juwmaqlap aytqanda usınıp atırǵan oqıw sisteması

baslawsh mektepte oqıwshılar tekst, onıń kriteriyaları hám shólkemlestiriw usılları haqqında pütün sistemalı túsinikke iye bolǵanda, tekst teoriyasın oqıtıwǵa kompleks jantasıwdı ámelge asırıwǵa múmkinshilik beredi.

Adebiyatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>.

2. Вестиянова Л.Л. Комплексные задания по работе с текстом в период обучения грамоте в 1 классе УМК Школа России", - С.Мамontovo, 2017. <https://uchitelya.com/russkiy-yazyk/102991-kompleksnye-zadaniya-po-rabote-s-tekstom.html>.

3. Высоцкая Е.С. Формирование понятия "текст" на уроках русского языка и начальных классах. Выпуск. квалифик. работа. – Лесосибирск: 2017.

4. Ногаева С.Е. Принципы работы над текстом в начальной школе. Северо-Осетинский государственный педагогический институт, Владикавказ, Россия. http://rusnauka.com/ONG/Philologia/1_nogaeva%20s.e..doc.htm

REZYUME. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining bosqichma-bosqich yozma nutqini rivojlantirish bo'yicha samaradorligini oshirish haqida so'z yuritilgan. Boshlang'ich sinf, ayniqsa, 1-sinf o'quvchilarining to'g'ri yozuv va to'g'ri o'qish ko'nikmalarini shakllantirish haqida bayon kilinadi.

РЕЗЮМЕ. В статье речь идет о повышении работоспособности учащихся начальных классов в развитии последовательной письменной речи. Автор представляет информацию о формировании навыков правильного письма и правильного чтения у первоклассников, особенно у первоклассников.

SUMMARY. The article deals with increasing the efficiency of primary school students in the development of consistent written speech. It is said about the formation of the skills of correct writing and correct reading in first graders, especially in first graders.

УДК 378.147

WEB-ДИЗАЙН ВА WEB - ДАСТУРЛАШ ФАНЛАРИДАН ЛАБОРАТОРИЯ ВА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ УСУЛ ВА ВОСИТАЛАРИ

Х.Атаджанов – катта ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: мустақил иш, Web-дастурлаш, онлайн технологиялар, Web 2.0.

Ключевые слова: самостоятельная работа, Web-программирование, онлайн системы, Web2.0.

Key words: self-study, Web programming, online systems, Web2.0.

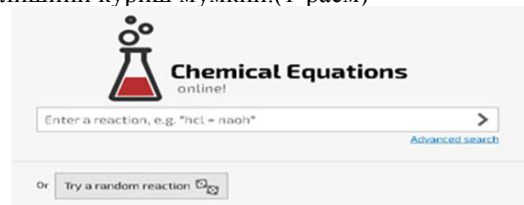
Кириш. Олий таълим тизимини ривожлантириш Концепциясида, ахборотни мустақил излаш ва таҳлил қилиш кўникмаларини шакллантириш, таълим жараёнига рақамли технологиялар ва усулларни жорий этиш, талабаларда мустақил таълим олиш каби ечимини кутаётган масалаларни босқичма-босқич бартараф этиш зарур вазифалар белгилаб ўтилган [1].

Тизимда мустақил таълимни ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда бажариш технологиялари ҳам турли шакллари мавжуд. Шулардан бири- сўнгги йилларда ривожланган Web2.0 технологияси фойдаланувчилар Интернет ахборот маконини биргаликда яратиш, таҳрирлаш ва такомиллаштириш технологияси ҳисобланади. Web2.0 технологияси таълим соҳаси амалиёти учун ҳам имкониятларни очиб беради: очик электрон ресурслар; тармоқда ахборотни мустақил шакллантириш; ўзаро мулоқот майдони яратиш, онлайн интерактив тизимларини фойдаланиш мумкин. Интернет пайдо бўлганда Web1.0 технологиясида ишлаб келинди. Бугунда Web2.0 ва Web3.0 технологиялари фойдаланилмоқда [2].

Электрон таълим ўқитиш жараёнини юқори сифатли ахборот ва ўқув-услугий таъминот билан таъминлашга имкон берадиган электрон ва масофавий ўқитиш технологияларидан фойдаланган ҳолда таълим ресурсларини жамлаш, тизимлаштириш, сақлаш ва ундан фойдаланишга мўлжалланган ахборот, телекоммуникация технологиялари ва воситалар мажмуасидир. Бир неча йиллар олдин таълим жараёнида электрон таълим муҳити сифатида электрон дарслик, электрон ўқув материаллари, электрон нашрлар, электрон мажмуалар, мультимедиа воситаларидан фойдаланишга эътибор қаратилган бўлса, бугунга келиб, онлайн таълим тизимларидан фойдаланиш кенг йўлга қўйилди.

Тадқиқотда қўлланилган усуллар. Олий таълим тизимида ўқув жараёнида ўрта - назария, амалиёт ва мустақил таълимга қисмларга бўлиниши мустақил таълим жараёни асосий талабаларнинг билим кўникмаларини ҳосил қилиш жараёни ҳисобланади. Мустақил таълим учун топшириқларни қизиқарли ва

самарали бўлиши учун онлайн ва Web2.0 технологиясидан фойдаланишда яқка тартибда бажариш, кейс усулда кичик гуруҳ билан бажариш, лойиха усулда гуруҳ билан бажариш шаклида бериш мумкин. Масалан, яқка тартибда бажарадиган масалаларга, табиий фанлардан кимёвий элементларнинг реакцияси натижасида ҳосил бўладиган жараёни онлайн бажарадиган chemequations.com кўрсатсак бўлади. Ушбу тизимдан кимёвий элементлар реакция натижасини ҳосил бўлишини кўриш мумкин.(1-расм)

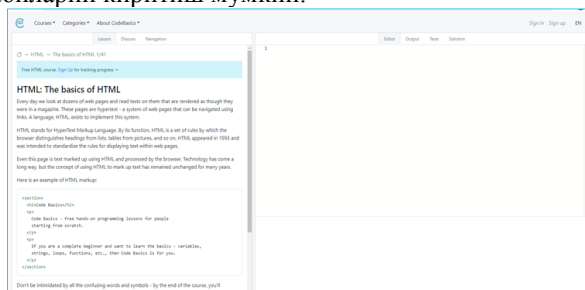
Хорижий тил мутахассислари мустақил таълим топшириқларида синоним сўзларни топиш учун sinonim.org, isynonym.com ва dictionary.cambridge.org онлайн тизимларидан фойдаланиб, синонимларни топиш ва электрон базадаги сўзлар билан таққослаш вазифасини бериши мумкин. Бу каби вазифалар, ўзбек ва қорақалпоқ тилидаги синонимлар ва антонимлар бўйича онлайн-интерактив тизимлар яратиш мутахассислар ва дастурчиларга стартап вазифасини бажаради. Шу каби вазифаларни ахборот технологияси, Web-дастурлаш асослари фанларидан фойдаланиш ва шунга ўхшаш тизимларни ишлаб чиқиш.

Натижалар. Web 2.0 технологияси таълим соҳаси амалиёти учун ҳам имкониятларни очиб беради: очик электрон ресурслар; тармоқда ахборотни мустақил шакллантириш; ўзаро мулоқот майдони яратиш, онлайн интерактив тизимларини фойдаланиш мумкин. Педагогик жиҳатдан Web 2.0 технологияда илмий-ўқув материалларини ҳамда ижодий ишларни тайёрлаш, таълим порталларига жойлаштириш орқали амалга оширилади. Талабаларга мустақил таълим учун топшириқларни қизиқарли ва мазмунли бўлиши учун Web2.0 технологиясидан фойдаланиш, онлайн

интерактив тизимлардан дастурлашни мустақил ўрганиш методикасини такомиллаштириш бўйича тадқиқотлар устувор масалалардан ҳисобланади.

Олий таълим тизимида талабаларга Web-дизайн ва дастурлаш фанларини ўқитиш жараёнида бўлажак ўқитувчиларга электрон таълим муҳити бўлган онлайн тизимлардан фойдаланиш мавжуд тизимлар имкониятларини очиб бериш ва миллий тизимни такомиллаштириш, тизимдан фойданиш учун методик ёрдам бериш жараёни ҳисобланади.

Тадқиқот жараёнида мавзуга оид илмий, методик адабиётлар, ўқув режа ва дастурлар, ўқув-меъёрий хужжатлар, ўқув-методик адабиётларни, электрон онлайн Web тизим имкониятлари, ушбу тизимларни киёсий ўрганиш ва таҳлил қилиш, ижтимоий - педагогик кузатиш, суҳбат, синтез, абстракциялаш, тахсислаш, умумлаштириш) усулларида фойдаланилади. Ҳозирги даврда олий таълим тизимида электрон таълим муҳитини яратиш дастурий маҳсулотлар орасида электрон таълим муҳитини қўллаб-қувватлашнинг бир қатор онлайн таълим тизимларини ташкил этишнинг технологик муаммосини ҳал этиш учун фойдаланилмоқда. Информатика йўналишидаги талабалар учун дастурлаш касби ўзига хос соҳа ҳисобланади. Шу соҳа бўйича мутахассисларни тайёрлаш улкан ҳажмни талаб қилади. Сабаби вақт ва мазмун билан бошқа ҳар қандай фаолиятдан фарқ қилади. Амалиётга йўналтирилган соҳалар каби дастурлаш анча вақт талаб қилади. Дастурлашнинг хусусияти шундаки, нафақат тилнинг синтаксисини билиши, шу билан бирга махсус алгоритмларни амалга ошириш имкониятини тушуниш муройян муаммоларни ҳал қилиш йўллари ҳал қилишни талаб қилади. Математика, мантиқ, инглиз тили ва алгоритм туза олиш компетенциясига эга бўлиш талаб қилади. Шу сабабли ушбу мутахассисларга иқтисодиёт соҳаларида талаб юқори. Дастурлашни ўргатиш учун ҳозирда турли хил тизимлардан фойдаланиш мумкин. Онлайн ўргатувчи курслар, видео дарсликлар, кодларни текшириш тизимлари киради. Веб-платформалар ичида ОООК (Оммавий очик онлайн курслар-МООК), мобил иловалар, ўқув видеолари ва бошқа тематик манбалар тўплами орқали амалга ошириш мумкин. Дастурлашни мустақил ўрганиш учун энг сара лойиҳалардан фойдаланувчилар таҳлилига кўра, Codecademy(2-расм), Code-basics, Coursera, HTML Academy, Stepik, Codewars, ITVDN, JavaRush, Hexlet онлайн тизимлари етакчиликни эгаллашди. Бу тизимларнинг айримлари пуллик. Инглиз тилида edx.org, freecodecamp.org, w3schools, Freecodecamp.org ва Datacamp.com кабиларни киритиш мумкин.

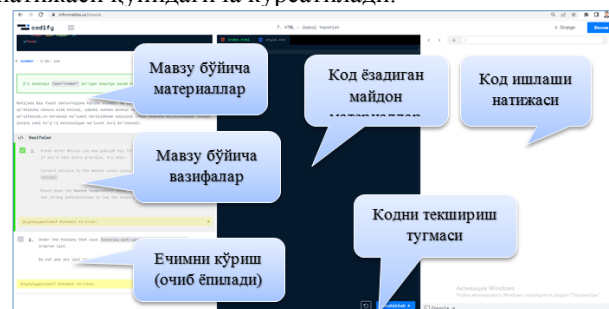
(2-расм). Code-basics лойиҳасининг иш майдони интерфейси

Курсларнинг баъзи хусусиятларига кўра платформа доирасида фойдаланувчи ўзини синаб кўриши мумкин бўлган код мавжудлиги. Ушбу тизимларда олдин назарий тушунчалар, кейин код тўпламининг майдонини ва консол эмуляторини таклиф қилади, коднинг бажарилиши натижаси кўрсатилади. Ушбу тизим оптимал HTML, CSS, PHP дастурлашни ўрганиш мумкин бўлиб, фойдаланувчи бир вақтнинг ўзид

барча керакли модулларни кўриши мумкин. Кодни ёзиб, ечимнинг тўғрилиги кодни текшириш тизими орқали текшириш мумкин.

Яна бир тизим Javascript.ru- Javascript тилини ўрганиш учун тематик манба бўлиб, дастурлаш тилини дарсликлардан ўрганишга одатланган фойдаланувчиларга таниш минимал интерактив воситалар мавжуд. Ушбу сайт доирасида тил бўйича дарслик орқали амалга оширилади, мулоқот учун форум, шунингдек текшириш учун кичик назорат тестлар бор. Очик онлайн курсларга мўлжалланган Coursera тизими, асосан курслар ташкил қилиш учун мўлжалланган. Шу сабабли Coursera унинг ичида платформаларида кимё, физика, математика ва дастурлаш бўйича кўплаб курслардан фойдаланиш мумкин. Ўрганиш учун қисқа видео ва олинган билимларни назорат қилиш учун турли топшириқлар берилган. Ҳозирда платформада машҳур бўлиб бораётган Python дастурлаш тили бўйича курслар мавжуд. Coursera платформаси бошқа кўплаб ОООК лойиҳалари каби, курслар яратиш воситаси сифатида дунёнинг етакчи университетларида ўқитиладиган очик курсларни қамраб олган [3].

Биз таклиф қилаётган тизим ўзбек тилида бўлиб, юқоридаги кўрсатилган тизимлар каби ишлаши кўзда тутилган. Онлайн тизимда олдин назарий тушунчалар, кейин код тўпламининг майдони ва консол эмуляторини таклиф қилади, коднинг бажарилиши натижаси кўрсатилади.

3-расм) Дастурлашни ўрганиш учун Informatika.uz тизими

Ушбу тизимда HTML, CSS, Javascript, React JS лар бўйича кодларни ёзиш ва текшириб кўриш имконини беради. Тизим учта блокдан ташкил топган бўлиб, биринчи блокнинг биринчи қисмида мавзу бўйича назарий билимлар, иккинчи қисмда ушбу назарий билимларни бажариш учун вазифалар, учинчи қисмда қандай ечиш бўйича кўрсатма берилган. Иккинчи блокда бевосита дастур кодини ёзиладиган консоль қисми бўлиб, вазифалар қисмида берилган кодни ёзиш учун мўлжалланган. Учинчи блокда эса терилган кодни бажарилиши кўрсатадиган эмулятор қисми ҳисобланади.

Тизимнинг ишчи майдонининг қулай ва ўзид

Хулоса. Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, бизнинг фойдаланиладиган онлайн дастурлашни ва дизайнни ўргатувчи тизим жорий этиш, 2020-2021, 2021-2022 ўқув йилларидан тегишли йўналишларда танлаб олиниб, анъанавий таълим билан онлайн электрон таълим интеграциялашган ва Blended Learning усулда олиб бориш режалаштирилди. Бунинг учун талабаларга мавжуд тизимлардан фойдаланиш мустақил таълим вазифаларни бажаришни ташкил ташкил этилди

ва гуруҳларда ҳам анъанавий, ҳам онлайн фойдаланган ҳолда ўқув машғулоти ташкил этилди. Ташкил этилган дарслар самарадорлиги 2021-2022 ўқув йилининг биринчи ярми якунида таҳлил қилинганда ўзлаштиришлар сифати 12-13 фоизгача ошганлиги

аниқланди. Хулоса қиладиган бўлсак, дастурлаш технологияларини ўрганиш учун ушбу тизимлар яхши самара бериб қолмай, шу билан бирга талабаларда замонавий технологиялардан фойдаланиш кўникмаларини ҳосил қилади.

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепцияси. 2019 йил 8 октябрь, ПФ-5847-сон.
2. Atadjanov, H. (2020). Students' motivation and independent work of students in an online and blended learning environment. *Central Asian Problems of Modern Science and Education*, 2020(1), -P. 64-70.
3. Голубничий А.А. Современные методы и средства обучения программированию / А.А.Голубничий К.А.Чернявская. //Бюллетень науки и практики. 2018. Т.4, № 6. –С.368-372. DOI 10.5281/zenodo.1290040.–EDN URZQWP.
4. 30+onlayn resursov dlya izucheniya programmirovaniya v 2017/Habrahabr URL: <https://habrahabr.ru/post/331530>.
5. Lamanaukas, V., & Makarskaite-Petkeviciene, R. (2021). Distance Lectures in University Studies: Advantages, Disadvantages, Improvement. *Contemporary educational technology*, 13(3).
6. Каюмова. Н.А. Олий таълимда электрон таълим муҳитини ташкил этишда янги технологиялар. Современное образование (Ўзбекистан) 2 (99) (2021): 64-73.

РЕЗЮМЕ. Мақола Веб-технология ва дастурлаш фанидан талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишга бағишланган. Талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишнинг онлайн тизимлари ўрганилади.

РЕЗЮМЕ. Статья посвящена организации самостоятельной работы студентов по предмету Web-технология и программированию. Изучаются онлайн-системы организации самостоятельной работы студентов.

SUMMARY. The article is devoted to the organization of independent work of students on the subject of Web-technology and programming. Online systems are being studied for organizing students' independent work.

BASLAWISH KLASSTAN OQIWSHILARIN KLASSTAN TIS JUMISLARDA MIYNET ISLEWGE UYRETIW MASELELARI

M.A.Bazarbaeva – magistrant

Ajiniyaz atindagi Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch soʻzlar: tarbiya, sinfdan tashqari ishlar, mehnat, klass, mehnat taʼrbiyasi, harakat.

Ключевые слова: воспитания, внеклассная занятая, труд, класс, трудовое воспитание, движение.

Key words: upbringing, extracurricular activities, labor, class, labor education, movement.

Búgingi kúnde bilimlendiriv tarawındaǵı eń áhmiyetli máselelerdiń biri jaslar tárbiyasın rawajlandırıw menen baylanıştırıltaǵın bolsa, muǵallım, ata-ana, máhálle beretuǵın tárbiyadan tısqari olarǵa sırttan tásir etetuǵın hár qıylı texnologiyalıq qurallarda tárbiyashı xızmetin atqarmaqta. Keleshegimiz bolǵan jas áwladlardı fizikalıq hám ruwxıy jaqtan jetik insan etip tárbiyalaw haqqında Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev «Tálim hám tárbiya, ilim-pán, den-sawlıqtı saqlaw, mádeniyat hám kórkem óner, sporttı rawajlandırıw máseleleri, jaslarımızdıń tereń bilimge iye bolıwı, shet tillerdi hám zamanagóy informaciyalıq-kommunikaciyalıq texnologiyalardı puxta iyelewin támiynlew barlıq waqıtta baslı wazıypamız bolıp qaladı»-dep atap kórsetken edi [1].

Balalarda oqıw procesinde qalıplesetuǵın ádep-ikarmlı qatnas sıpatı klasstan tis jumislarda bekkemlenedi hám bir qansha tolıqtırılıp jetilistiriledi. Klasstan tis jumislar oqıwshılar xızmetiniń hár túrli formalarına hám konkret mazmunına kútá bay. Balalar sabaqtan tis waqıtta jámiyetlik paydalı miynetke aralasadı, oqıwshı bergen tapsırmalardı orınladı, klass toparlarınıń jıynalıslarına qatnasadı, birge oynap, birge ekskurciyalarǵa, shıǵıp, júwiriw, sekiriw hám taǵı basqa oyın túrлерinen jarısqa túsedı. Geyde klasstan tis waqıtları birlesip atqarǵan xızmet muǵallımge jámaátte balalardıń óz doslarınıń qanday da bolmasın birewi jóninde qalıplesken qáte pikirlerin ózgertiw, balalardıń óz-ara qatnasların kerekli baǵdarǵa qaray barıw múmkinshiligin beredi. Mısalı, bir oqıwshınıń sabaqtaǵı tártipsizligi, muǵallımniń oǵan jıyı jasaǵan eskertiwleri, onıń qatal múnásebetleri jámaátte balanı jek kóriwshilik qarım-qatnasınıń júzege keliwin payda etiwı itimal. Ol oqıwshı óziniń sabaqtaǵı minez-qulqın jaqsılaǵannan keyin de jámaáttegi qalıplesken bul jaǵdaydı muǵallımge ózgertiw ańsat bolmay qaladı. Usılardı saplastırıw maqsetinde pedagog óziniń aldına qoyǵan maqsetine jetiw ushın tábiyatqa jasalǵan ekskurciya waqtında ol baladan onıń jaqsı biletuǵın nársesi, haqqında aytıp beriwın sorawı múmkin. Usınday jaǵdayda balalar ol oqıwshı menen aralasıp júrip, onıń minez-qulqınıń jaqsı táreplerin kóriwge erisedi. Bul háreketlerden keyin balanıń ózi de dúzeledi, basqa balalarǵa isenim menen qatnas jasay baslaydı, balalardıń geybirewleri menen doslasıp ketedi.

Klasstan tis jumislar barısında balalardıń arasında hár qaysısınıń jeke ózgesheligin belgileytuǵın qarım-qatnası qalıplesedi. Qalıplesken usı óz-ara qarım-qatnaslar oqıwshı jeke basınıń rawajlanıwınıń bunnan keyingi barısına da tásir jasawı jıyı sezilgeni málim.

Balalardıń óz-ara qarım-qatnası ushın olardıń jámaátlesken túrde is alıp bara biliwiniń de áhmiyeti ullı. Balalardıń óz háreketlerin basqalardıń háreketleri menen úylestire bilmewi, bir-birine járdem bere bilmewi, olardıń birge bolıwǵa umtılmawın payda etedi, olardıń óz ara qarım-qatnasına unamsız tásirin tiygizedi. Balalardıń birlesip háreket etiwge úyreniwı ushın jumıstı jobalastırıw, miynetti bólistiriw, ózine berilgen tapsırmanı orınlaw hám barlıq isti bir tutas jumıstı túrinde diqqatta tutıw, ortaǵa jumısqa esap bere biliwin názerde tutıp muǵallım balalarǵa kórsetpe beredi hám bul islerdi qalay orınlaw kerekligin túsindiredi.

Balalardı jámaátlik háreketi alıp barıw usıllarına úyretiw muǵallımniń ayrıqsha hám arnawlı wazıypası bolıp tabıladı. Jámaátlik jumıstı ústinde balalardıń arasındaǵı payda bolatuǵın iskerlik qarım-qatnasıqlar kóplegen jaǵdayda úlkenler tárepinen retlestirilip otırıladı. Muǵallım jumıstıń sapasına, oyın procesine, jıynlardı ótkeriwge ǵana emes, sonıń menen birge usı jámaátlik háreketke qatnasıwshılar arasında payda bolatuǵın qarım-qatnaslarǵa da anıq talaplar qoyıwı kerek. Balalar bul talaplardı biliwi hám túsiniwi tiyis.

Ulıwma bilim beretuǵın mektep birinshi klasstan baslap barlıq oqıwshılardıń shamasına qaray kollektiv miynetke aralasıwın támiynlewı kerek. Miynetke tárbiyalaw tek miynet sabaqları processinde hám ayırım miynet háreketlerinde ǵana emes, al mekteptiń barlıq oqıw-tárbiya jumıslarınıń jıyındısı menen ámelge asadı. Bul iste xalıq pedagogikası [2] dástúrlерinde esapqa alǵan jón.

Óz oqıwshılardıń oqıtıp hám tárbiyalay otırıp, baslawish klass muǵallımı balalardı aldı menen qol miynetine úyrenip barıwshı qol miynetin talap etetuǵın jerlerde miynet etiwge, hám bilim tereńlestiriwı dawam etiwge tayar turatuǵın mektepti pitkeriwshiler retinde kóredi. Muǵallım kúndelikli klass penen alıp baratuǵın jumısında házirgi zaman bilimleri menen qurallanǵan, dóretilwshilik xızmetke uqıplı jámaát penen islese alatuǵın óziniń mamanlıq hám ulıwma